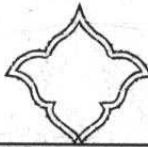


الکوی الیقوتی راہبری
کوکلی نوجوان وجوان
نزدیک

جلد اول

دروس خارج فقہ استاد
حاج شیخ محمد حسن وکیلی



سرشناسه: وکیلی، محمد حسن. ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور: الگوی دینی راهبردی تربیت کودک، نوجوان و جوان
محمد حسن وکیلی؛ ویراستار: احسن مقدم.
مشخصات نشر: مشهد: موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۴۰۶ ص. شابک ج. اول: ۰-۸۲-۸۸۷۷-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا
یادداشت: کتابنامه: ص: ۴۰۳-۴۰۶؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
Domestic education -- Religious aspects -- Islam*
کودکان -- سرپرستی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
Child rearing -- Religious aspects -- Islam
اسلام و آموزش و پرورش. Islamic education.
رده‌بندی کنگره: ۴/BPT۵۲۳. رده‌بندی دیویی: ۶۴۴/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۵۶۳۲۴



الگوی دینی راهبردی تربیت کودک، نوجوان و جوان (جلد اول)

استاد شیخ محمد حسن وکیلی

طراحی گرافیک: حامد امامی / خوشنویسی جلد: روح‌الله ابوالفضل
ویراستار: احسن مقدم

ناشر: مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام

شابک: ۰-۸۲-۸۸۷۷-۶۰۰-۹۷۸

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۰ / شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نشانی: مشهد مقدس، چهارراه زرنه، خیابان شهید کاشانی ۲۵.

موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام.

سایت: mhva.ir و towhid.org

نشانی در شبکه‌های اجتماعی: @Ostad_vakili

شماره تلفن: ۰۹۱۵۵۶۷۲۸۴۵

فهرست

مقدمه ۱۳

بخش اول: کلیات و مقدمات / ۱۵

تبیین موضوع کتاب [الگوی راهبردی].....	۱۷
«فقه جامع» روش بحث در تبیین الگوی راهبردی	۱۸
کاستی های نظام فقهیته موجود و خصوصیات فقه جامع	۱۹
۱- مسائل فقهی مستحدثه	۲۰
۲- مسائل مربوط به شخصیت های حقوقی	۲۱
۳- مسائل مربوط به نهادهای اجتماعی	۲۱
۴- پاسخ دادن به امور حقیقی (هست و نیست ها).....	۲۲
۵. عدم شفافیت تعریف و شاخصه های عناوین	۲۴
۶. مشخص نکردن حکم موارد تراحم و عروض عناوین ثانویه	۲۶
شروع از صفر و بدون پیش فرض	۳۲
میزان جامعیت متون دینی نسبت به علوم انسانی	۳۳
لزوم تحوّل در مبانی اصول فقه	۳۳
روش و جایگاه استفاده از علوم و تجربیات بشری	۳۵
«اعتماد به نفس» در تربیت اسلامی	۳۹
آثار و کتب تربیت اسلامی	۴۳
مفهوم شناسی واژه «تربیت»	۴۵
نارسا بودن معنای لغوی «تربیت»	۴۵
هدف نهایی تربیت	۴۹
نظام تربیت توحیدی	۵۵

بخش دوم: مراحل تربیت / ۵۷

۵۹	فصل اول: روایات
۵۹	روایت اول
۶۰	روایت دوم
۶۱	روایت سوم
۶۲	روایت چهارم
۶۳	روایت پنجم
۶۴	روایت ششم
۶۴	روایت هفتم
۶۵	روایات مؤید مرحله اول و دوم
۶۷	مؤیدات مرحله دوم و سوم
۶۹	جمع‌بندی و توثیق روایات
۷۰	فصل دوم: جمع‌بندی دلالتی روایات مراحل تربیتی
۷۰	روش جمع‌بندی روایات
۷۲	تعداد مراحل تربیتی براساس روایات
۷۵	طول مدت مراحل تربیتی
۷۷	حقیقتیه بودن روایات مراحل تربیتی
۷۸	متفاوت بودن الگوی مراحل تربیتی دختران و پسران
۸۱	شیب‌دار بودن تربیت

بخش سوم: هفت سال اول / ۸۳

۸۵	آزادی و بازی
۸۵	مطلق نبودن آزادی به حکم عقل
۸۶	تبیین مفهوم آزادی به قرینه مقابله با تأدیپ و عیب‌بودن
۸۸	تعیین محدوده آزادی به قرینه ملازمت با سیادت و امارت
۸۹	تبیین محدوده آزادی به قرینه ملازمت با بازی
۹۰	آزادی و آموزش
۹۳	چرا نباید کودک را در مرحله اول تأدیپ کرد؟
۹۵	لوازم آزادی در هفت سال اول
۹۶	تعریف بازی

- مصادیق و تعینات بازی و آموزش در مرحله اول تربیتی ۹۹
- رویکردهای مختلف روانشناسان به بازی ۱۰۰
- ۱- رویکرد فیزیکی (تخلیه انرژی) ۱۰۰
- ۲- رویکرد تنش زدایی (رفع خستگی) ۱۰۰
- ۳- رویکرد شناختی ۱۰۱
- ۴- رویکرد عاطفی (تأمین نیازهای عاطفی) ۱۰۱
- مبادی و فوائد بازی ۱۰۲
- بازی های تولیدی و آموزشی ۱۰۴
- آیا بازی مختص به مرحله اول تربیتی است؟ ۱۱۰
- روایات مربوط به مذمت لهو و لعب و استثنائات آن ۱۱۳
- سرگرمی های مجاز از نگاه روایات ۱۱۸
- نکاتی پیرامون سرگرمی های مجاز در اسلام ۱۲۰
- نکته اول: سرگرمی های فیزیکی و تنش زدا ۱۲۰
- نکته دوم: سرگرمی های اسلامی در مسیر تکامل جامعه و فرد ۱۲۱
- نکته سوم: ترخیص لهو و یا ترغیب به آن؟ ۱۲۱
- نکته چهارم: نبود توصیه به سایر ورزش ها و سرگرمی ها در روایات ۱۲۲
- نکته پنجم: تأمین و پیشگیری در سبک زندگی اسلامی ۱۲۵
- نکته ششم: ورزش و حيله استعمال ۱۲۷
- نکته هفتم: جامعه ناکارآمد، محصول فرهنگ غرب ۱۲۸
- نکته هشتم: سرگرمی های مجاز، تخصصاً خارج است ۱۲۹
- نکته نهم: حکم اولی و ثانوی امور لهوی ۱۳۲
- نکته دهم: عناوین فقهی ثانوی بازی ۱۳۵
- ۱- اضرار به جسم کودک ۱۳۶
- ۲- اضرار روحی به کودک ۱۳۶
- ۳- اشتغال بر عناوین حرام ۱۳۷
- ۴- اشتغال بر مفاسد آموزشی ۱۳۷
- ۵- انس با فرهنگ کفار ۱۳۹
- ۶- حب الاستعمال ۱۴۱
- ۷- لهو ۱۴۳
- ۸- لذت های کاذب ۱۴۴

بخش چهارم: هفت سال دوم / ۱۴۵

تأدیب.....	۱۴۷
مفهوم شناسی «ادب» و «تأدیب».....	۱۴۸
لزوم شفاف سازی مفهوم «تأدیب».....	۱۵۲
نسبت تعلیم و تأدیب.....	۱۵۳
عدم تفاوت بین تأدیب و حسن تأدیب.....	۱۵۵
نسبت تربیت و تأدیب.....	۱۵۵
نسبت تزکیه و تأدیب.....	۱۵۷
عبد بودن.....	۱۶۱
عبد چه کسی باید بود؟.....	۱۶۱
چگونگی رابطه عبد و مولا.....	۱۶۲
نسبت بین تأدیب و عبد بودن.....	۱۶۵
فهم بیشتر معنای «عبد» در مقایسه با «وزیر».....	۱۶۸
چرا کودک باید «عبد» باشد؟.....	۱۷۰
ارتباط بین حق حضانت و عبودیت.....	۱۷۱
اقسام شرعی آداب و ویژگی های ادب در روایات.....	۱۷۲

بخش پنجم: تأدیب و تعلیم / ۱۸۳

روش های تعلیم.....	۱۸۵
اولویت های تعلیم.....	۱۸۷
رعایت استعداد افراد.....	۱۸۸
انواع ملاک های اهمیت.....	۱۸۹
آموزش های منصوص.....	۱۸۹
۱. آموزش نماز و توحید.....	۱۸۹
۲. آموزش استخاره و استعاذه.....	۱۹۲
۳. آموزش ذکر و تسبیح.....	۱۹۵
۴. آموزش ولایت.....	۱۹۶
۵. تعلیم قرآن کریم.....	۱۹۷
۶. آموزش خواندن و نوشتن.....	۲۰۲
اشاره ای به تاریخ مکتب خانه ها.....	۲۰۶

۲۰۹	رعایت رفق و مدارا در تعلیم احکام
۲۱۶	اهمیت و تقدّم قرآن کریم
۲۱۹	۶. آموزش های متفرقه
۲۲۲	ملاک های عام تعیین اهمّ و مهمّ
۲۲۲	۱. وجوب و استحباب
۲۲۲	۲. مراتب مستحبات براساس رابطه مقدّمیت
۲۲۳	۳. مراتب مستحبات براساس ارزش ذاتی
۲۲۳	۴. اولویت به حسب میزان ابتلاء
۲۲۴	۵. موضوع بودن برای عناوین کلی
۲۲۴	۶. جایگاه علیّ - معلولی عمل
۲۲۷	ملاک های اولویت بندی تعلیم عقائد
۲۲۸	یک نکته: آموزش محتوا یا تفکّر

بخش ششم: کلیات روش تأدیب / ۲۳۱

۲۳۴	پایدارسازی درونی عوامل رفتار
۲۳۴	عوامل مؤثر در تحقّق فعل ارادی
۲۳۴	۱. علم و آگاهی
۲۳۶	۲. تمرکز
۲۳۷	۳. تمایل
۲۳۹	مبادی فعل اختیاری در متون نقلی
۲۴۰	ضرورت پایدارسازی درونی عوامل
۲۴۱	ابزارهای پایدارسازی تصدیق به فائده
۲۴۲	فائده تصدیق به فوائد عارضی
۲۴۴	انواع تصدیق به فائده ذاتی
۲۴۴	فوائد دنیوی (ظاهری)
۲۴۵	فائده مستقیم فردی
۲۴۵	فائده غیرمستقیم جمعی
۲۴۶	فوائد اخروی (باطنی)
۲۴۷	استفاده از منافع دنیوی و اخروی از نگاه اسلام
۲۴۹	ضرورت تحکیم مبانی اعتقادی

۲۵۰.....	روش تربیتی توحید درمانی
۲۵۲.....	ضرورت پایدارسازی تربیتی
۲۵۳.....	مدل تربیتی مدرن
۲۵۵.....	ابزارهای پایدارسازی تمرکز و تمایل

بخش هفتم: انواع روش های تأدیب / ۲۵۹

۲۶۱.....	۱. تنبیه
۲۶۲.....	معنی و مراتب تنبیه
۲۶۳.....	ادله جواز تنبیه بدنی
۲۷۱.....	تجویز تنبیه بدنی حکم ثابت یا متغیر؟
۲۷۳.....	آنچه مهم است حق الضرب است نه ضرب
۲۷۵.....	پاسخ مغالطه ای در باب تنبیه بدنی
۲۷۷.....	موارد جواز استفاده از ضرب
۲۷۸.....	عدم اختصاص ضرب به پسران
۲۸۰.....	اقسام، احکام و محدوده ضرب تأدیبی
۲۸۰.....	اقسام، حکم و حد شرعی ضرب عبد
۲۸۰.....	۱- ضرب تأدیبی
۲۸۲.....	۲- ضرب عبد به دلیل حق مولا
۲۸۳.....	۳- ضرب ظالمانه
۲۸۳.....	روایات مربوط به ضرب عبد
۲۹۱.....	اقسام، حکم و حد شرعی ضرب فرزند
۲۹۵.....	میزان ضرب تنبیهی فرزند
۲۹۵.....	روایات نهی از ضرب فرزندان مسمی به نام اهل بیت علیهم السلام
۲۹۹.....	روایات تعیین کننده محدوده ضرب فرزند
۳۱۱.....	جمع بندی روایات باب
۳۲۰.....	۲. تشویق
۳۲۱.....	تفاوت تشویق و جزاء به احسان
۳۲۲.....	جواز تربیت تشویقی در اسلام
۳۲۵.....	دلیل کم توجهی به مسئله تشویق
۳۲۷.....	موارد استفاده از روش تربیتی تشویق

۳۳۴.....	لزوم استفاده از مزایای احسان.....
۳۳۵.....	تفاوت تشویق به امور اخروی و تشویق به دنیوی.....
۳۳۶.....	استفاده از روش تشویق در امور اجتماعی.....
۳۳۷.....	تراحیمات روش تشویق با سایر عناوین شرعی.....
۳۳۷.....	عُجب.....
۳۴۲.....	از بین رفتن انگیزه‌های اصلی.....
۳۴۲.....	عناوین ثانوی حاصل از تشویق در فضاهای عمومی.....
۳۴۵.....	راهکارهای استفاده بهتر از روش تشویق.....
۳۴۷.....	۳. محبت ورزی.....
۳۵۰.....	فوائد محبت ورزی به کودک برای والدین.....
۳۵۱.....	راهکار ایجاد محبت فرزند نسبت به والدین.....
۳۶۱.....	۴. اکرام و احترام.....
۳۶۴.....	شفاف سازی مفهوم و مصادیق اکرام.....
۳۶۷.....	تقسیم اکرام به تکوینی و اعتباری.....
۳۷۶.....	نسبت بین استفاده از روش تنبیه و حفظ کرامت انسانی.....
۳۷۸.....	فطری بودن نظام تربیتی اسلام.....
۳۸۰.....	۵. ایجاد عادت.....
۳۸۱.....	روش عادت سازی از نگاه شریعت.....
۳۸۱.....	عادت سازی از نگاه روایات.....
۳۸۷.....	عقلایی بودن این روش و نهی نکردن شارع.....
۳۸۸.....	اشکالات روش عادت سازی.....
۳۸۸.....	۱- عدم قابلیت اجرا در همه رفتارها.....
۳۸۹.....	۲- مطلوب نبودن عادت سازی در برخی رفتارها.....
۳۹۰.....	۳- ناپایداری عادت ها در شرایط سخت.....
۳۹۱.....	نتیجه.....
۳۹۲.....	جمع بندی روش های تربیت.....
۳۹۵.....	کتابنامه.....

أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الظَّاهِرِينَ وَ لَعَنَهُ اللّهُ

عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ مِنَ الْآنَ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ

وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

مقدمه

کتاب حاضر، گزارش قسمتی از دروس فقه تربیتی حقیر در سال ۱۴۴۲ هجری قمری است که به قلم فاضل معظم جناب حجة الاسلام والمسلمین محسن ابراهیمی در مؤسسه فرهنگی پژوهشی سبحان تدوین گشته است. پاره‌ای از مطالب که در درس مطرح نشده نیز، بعد از تدوین به آن افزوده شده است. و حقیر مراتب قدردانی خود را از ایشان و از مؤسسه فرهنگی پژوهشی سبحان ابراز نموده و از خداوند متعال توفیقات روز افزون ایشان را مسألت می‌دارم.

در گذشته خصوصاً پس از انقلاب اسلامی کتاب‌های متعددی در باب تعلیم و تربیت از منظر اسلام نوشته شده، این کتاب‌ها عموماً یا اصلاً رویکرد دینی ندارند و یا مطالبی را برخاسته از ذوق و فهم نویسندگان دیندار یا دین‌شناس بدون مستندسازی قرآنی و روایی ارائه کرده به طوری که به سختی می‌توان محتوای آن را به دین نسبت داد و ما به ندرت به کتابی برمی‌خوریم که به دنبال بررسی خالص متون دین باشد. کتاب‌های معدودی که به دنبال ارائه محتوای منابع دینی به

شکل مستند بودند نیز کمتر به ارائه نظام و الگو پرداخته‌اند؛ لذا قدم نهادن در این عرصه حرکت در مسیری ناهموار و دشوار است.

این کتاب تلاشی برای تدوین الگوی دینی راهبردی تربیت کودک، نوجوان و جوان با رویکرد بررسی خالص منابع دینی است و سعی نموده در این مسیر دشوار، گامی کوتاه رو به جلو برداشته و زمینه را برای بحث‌های علمی تخصصی بیشتر در عرصه مسائل تربیتی اسلام فراهم نماید.

نگارنده امیدوار است این اثر مورد رضای خداوند متعال و تأیید حجتش حضرت صاحب الامر ارواحنا فداه قرار گرفته و در حد خود راهنمایی برای مسائل تربیتی دینی قرار گیرد و با بذل توجه صاحب نظران به این موضوع و این اثر این نوع مباحث گسترش یافته و در آینده نزدیک شاهد تولید آثاری منقح‌تر و کامل‌تر در این زمینه باشیم.

مشهد مقدس رضوی علی شاهدها الصلوة والسلام

محمد حسن وکیلی، جمادی الثانی ۱۴۲۳